

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ HISTORY OF MEDICINE

Ο θανάσιμος τραυματισμός του αυτοκράτορα Ιουλιανού και η θαυματουργική εκδοχή του

Ο Ιουλιανός (331–363 μ.Χ.) υπήρξε αυτοκράτορας του βυζαντινού κράτους, ο οποίος πήρε τα προσωνύμια Αποστάτης ή Παραβάτης λόγω της προσπάθειάς του να αναβιώσει την εθνική θρησκεία σε βάρος του Χριστιανισμού. Το έργο του διακόπηκε όταν σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του εναντίον των Περσών στις 26 Ιουνίου του 363 μ.Χ. Σύμφωνα με τις πηγές, ο αυτοκράτορας κτυπήθηκε από ακόντιο ιππέα με φορά από αριστερά και άνω προς τα δεξιά και κάτω, τραυμάτισε το δεξί χέρι, διαπέρασε τα πλευρά, έτρωσε τον κατώτερο λοβό του ήπατος και διέταμε τα υποκείμενα έντερα, ενώ στην πληγή παρουσιάστηκε κοπρανώδης περιεχόμενο αμέσως μετά τον τραυματισμό. Ο Ιουλιανός έχασε τις αισθήσεις του, και η φρουρά του, χρησιμοποιώντας την ασπίδα του ως φορείο, μετέφερε αυτόν στη σκηνή του, όπου δέχθηκε την ιατρική φροντίδα του προσωπικού του ιατρού, του Ορειβάσιου. Κάποιοι χρονικογράφοι αναφέρουν ότι ο αυτοκράτορας πέθανε την τρίτη ημέρα μετά τον τραυματισμό του, ενώ οι περισσότεροι παραθέτουν ότι πέθανε τα μεσάνυχτα της ίδιας νύκτας. Από τη στιγμή του τραυματισμού μέχρι την ώρα του θανάτου του ο Ιουλιανός ανένηψε, ανέκτησε δυνάμεις και πνευματική διαύγεια, λαμβάνοντας μέρος, λίγο πριν από τον θάνατό του, σε φιλοσοφική συζήτηση περί της αθανασίας της ψυχής. Κατά τη διάρκειά της, άνοιξε το τραύμα, η αναπνευστική συχνότητα μειώθηκε, και ζητώντας λίγο κρύο νερό, πέθανε τα μεσάνυχτα. Οι χριστιανοί χρονικογράφοι αναφέρουν την παρουσία της θείας δύναμης με τη μορφή θείας δίκης για τον θάνατό του, καταγράφοντας οράματα, στρατολογήσεις προφητών και αγίων, προσδίδοντας ακόμη και σε φυσικά γεγονότα υπερφυσικές διαστάσεις για να τονίσουν την ουράνια παρέμβαση για τη θεία τιμωρία του αποστάτη αυτοκράτορα.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Φλάβιος Κλαύδιος Ιουλιανός (*Flavius Claudius Julianus*), 331–363,^{1,2} υπήρξε ανιψιός του Μεγάλου Κωνσταντίνου και αυτοκράτορας του βυζαντινού κράτους από τον Φεβρουάριο του 360^{2,3} μέχρι και τον θάνατό του στις 26 Ιουνίου του 363.^{1–4} Νυμφεύτηκε το 355 την αδελφή του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου, την Ελένη, η οποία πέθανε χωρίς να αφήσει απογόνους.^{2,5} Ο Ιουλιανός έλαβε βαθύτατη μόρφωση και μυήθηκε από πολύ μικρός στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό από τον ευνούχο παιδαγωγό του Μαρδόνιο, από τον οποίο διδάχθηκε Όμηρο και Ησίοδο.^{5,6} Σπούδασε στην Αθήνα² από τον Μάιο μέχρι τον Νοέμβριο του 355, με συμμαθητές το Βασίλειο, μετέπειτα επίσκοπο Καισαρείας, και τον Γρηγόριο τον Ναζιανζηνό,⁵ όπου και μυήθηκε στα Ελευσίνια,^{6,7} ενώ κατά τον εγκλεισμό του στην Καππαδοκία μελέτησε ελληνική φιλοσοφία και το 352 μυήθηκε από

τον Μάξιμο τον Εφέσιο στη λατρεία του Ήλιου.⁸ Έμεινε στην ιστορία ως το πρόσωπο που προσπάθησε να αποχριστιανοποιήσει την αυτοκρατορία, να υπονομεύσει τη χριστιανική εκκλησία και να αποκαταστήσει την εθνική θρησκεία και τον Ελληνισμό.⁶ Ο Ελληνισμός που ήθελε να αναβιώσει ο Ιουλιανός απείχε από την ελληνική κλασική παιδεία, έτσι όπως γίνεται αντιληπτή, και αποτελείτο από ένα συγκερασμό θυσιών, χαλδαϊκών χρησμών, μαντικής, αποκρυφισμού και δεισιδαιμονιών.^{5,6,8} Στο πλαίσιο της προσπάθειάς του για την αναβίωση της πάτριας θρησκείας έστειλε τον φίλο του, ιατρό Ορειβάσιο, στο μαντείο των Δελφών, ο οποίος έλαβε τον χρησμό από την Πυθία: «... είπατε τω βασιλεί, χαμαί πέσε Δαίδαλος αυλά, ουκέτι Φοίβος έχει καλύβην, ου μάντιδα δάφνην, ουδέ παγάν λαλέουσιν· απέσβετο και το λάλον ύδωρ...»,^{5,6,9,10} η αυθεντικότητα του οποίου έχει αμφισβητηθεί από κάποιους ερευνητές και θεωρείται μεταγενέστερη χριστιανική προσθήκη.⁵

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2016, 33(2):258–262
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2016, 33(2):258–262

Ν. Σταυρακάκης

Εργαστήριο Αναπνευστικής Λειτουργίας,
Τακτικό Πνευμονολογικό Ιατρείο, Γενικό
Νοσοκομείο Ηρακλείου «Βενιζέλιο-
Πανάνειο», Ηράκλειο Κρήτης

The emperor Julian's fatal wound and its miraculous interpretation

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρετηρίου

Βυζαντινή Ιατρική
Βυζαντινοί αυτοκράτορες
Ιουλιανός

Υποβλήθηκε 4.9.2015

Εγκρίθηκε 25.9.2015

Στα κείμενα των χρονικογράφων δεν παρατίθενται ιδιαίτερες πληροφορίες για κάποιο οξύ ή χρόνιο νόσημα του αυτοκράτορα,¹¹ εκτός από την ψυχοπαθολογία του^{2,3,8} (όπου του καταμαρτυρούνται μέχρι και ανθρωποθυσίες)^{10,12,13} και του θανατηφόρου τραυματισμού του στον πόλεμο κατά των Περσών.^{3,4,14-17} Έναν πόλεμο που άρχισε και έκανε πράξη λόγω των ενθαρρυντικών χρησμών που έλαβε από τα μαντεία της αυτοκρατορίας:⁵ «...Ότι τοις πανταχόθεν χρησμοίς των Ελλήνων ο Παραβάτης αναπεισθείς ως άμαχον έξει το κράτος, κατά Περσών εκστρατεύει...».¹⁴

2. ΠΗΓΕΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Πρωτογενή πηγή αποτέλεσαν τα συγγράμματα των ιστορικών και των χρονικογράφων Ιωάννου Κενδρηνού, Ιωάννη Μαλάλα, Νικηφόρου Κάλλιστα, Ξανθόπουλου, Φιλοσόργιου, Μιχαήλ Γλυκά, Σωζομενού, ο στηλιτευτικός λόγος του Γρηγορίου του Θεολόγου και του Ιωάννη του Χρυσόστομου. Όλα τα ανωτέρω περιλαμβάνονται στην *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε το έργο του Αμμιανού Μαρκελίνου: *Rerum gestarum libri qui supersunt*, όπου περιγράφεται λεπτομερώς η εκστρατεία και οι σκηνές του τραυματισμού και του θανάτου του αυτοκράτορα, και ο 7ος τόμος της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους λόγω των εκτενέστατων πληροφοριών που παρέχει. Ακόμη, πραγματοποιήθηκε ανασκόπηση σε άρθρα-κείμενα με τη μέθοδο hand search. Εντοπίστηκαν 12 άρθρα, από τα οποία χρησιμοποιήθηκαν τα 5 λόγω των σχετικών με το θέμα πληροφοριών. Χρησιμοποιήθηκε επίσης η διδακτορική διατριβή του Ιωάννη Λασκαράτου «*Νοσήματα βυζαντινών αυτοκρατόρων*» και η μεταπτυχιακή διατριβή της Ιωάννας Κατωπόδη «*Η αντιειδωλολατρική πολιτική των βυζαντινών αυτοκρατόρων από τον Μέγα Κωνσταντίνο έως τον Μαυρίκιο (306–602)*».

3. Ο ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ

Ο αυτοκράτορας Ιουλιανός πέθανε μετά τον τραυματισμό του στον πόλεμο εναντίον των Περσών, στην περιοχή της Φρυγίας¹⁶ (η σημερινή Σαμάρρα, στο έδαφος του Ιράκ).² Ο Φιλοσόργιος περιγράφει ρεαλιστικότερα τον τρόπο τραυματισμού:¹¹ «...Το δε Περσικόν επελαύνει κατ' αυτών, συνεπαγόμενον και τους υπόσπονδους κοντοφόρους Σαρακηνούς· ων εις επί τον Ιουλιανόν το δόρυ εκτείνας πλήττει μεν αυτόν εν ισχυί κατά το περιτόναιον, άμα δε τη αιχμή εξελκομένη και κόπρος τις επηκολούθησε συνεπισπωμένη τω αίματι... τρωθέντα δε καιρίαν τον Ιουλιανόν οι οικείοι διά τάχους αναλαβόντες επ' ασπίδος, εις την σκηνήν απεχώρουν...».¹⁴ Σύμφωνα με την περιγραφή του, ο αυτοκράτορας κτυπήθηκε από δόρυ στην

ισχιακή χώρα και στην πληγή παρουσιάστηκε κοπρανώδες περιεχόμενο αμέσως μετά τον τραυματισμό. Η φρουρά του μετέφερε αυτόν στη σκηνή του, χρησιμοποιώντας την ασπίδα για φορείο. Ο Φιλοσόργιος συνεχίζει την καταγραφή του γεγονότος αναφέροντας ότι: «...Ιατρών μέντοι γε άριστος ο Λυδός Ορειβάσιος αυτόν συνήν εκ Σάρδεων· αλλ' η πληγή πάσαν χλευάζουσαν θεραπείαν διά τριών ημερών τον Ιουλιανόν απαλλάττει του βίου...», ο θεράπων ιατρός του ήταν ο Ορειβάσιος, που παρά τη θεραπεία που πρόσφερε σε αυτόν, απεβίωσε την τρίτη ημέρα του τραυματισμού,¹⁴ πληροφορία που δεν αναφέρουν οι άλλοι ιστορικοί, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι ο αυτοκράτορας πέθανε το ίδιο βράδυ. Μια άλλη εκδοχή του τραυματισμού του παρατίθεται από τον ίδιο συγγραφέα, σύμφωνα με την οποία το όργανο του τραυματισμού δεν ήταν δόρυ αλλά βέλος «...τόξον γαρ αθρόως από του αέρος ενταθέν και βέλος επ' αυτόν ως επί σκοπόν αφιέν και διά των λαγόνων ορμήσαν διαμπερές έτρωσεν αυτόν εις τα υποχόνδρια...».¹⁴ Τραυματισμό με δόρυ περιγράφει και ο Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος: «...Ων εις το δόρυ εκτείνας, ισχυρώς παίει τον βασιλέα κατά το περιτόναιον. Άμα δε τη αιχμή εξελκομένη κόπρος ηκολούθει συνεπισπωμένη τω αίματι...».¹⁵ Περισσότερο λεπτομερής καταγραφή παρέχεται από τον ιστορικό Αμμιανό Μαρκελλίνο, ο οποίος θεωρείται ο πλέον αξιόπιστος μάρτυρας του συμβάντος:¹¹ «...Et (incertum unde) subita equestris hasta, cute brachii eius praestricta, costis perfossis, haesit in ima iecoris fibra,¹⁶... όταν ξαφνικά – κανένας δεν γνωρίζει από πού – λόγχη ιππεία έσκισε το βραχίονά του, διαπέρασε την πλευρά του και έτρωσε τον κατώτερο λοβό του ήπατος...». Στη συνέχεια, ο πληγωμένος αυτοκράτορας «...quam dum avellere dextra manu conatur, acuto utrimque ferro digitorum nervos sensit excises, et provolutus iumento, praesentium que veloci concurs, relates in castra, medicinae steriis fovebatur... ενώ προσπαθούσε να αφαιρέσει το δόρυ με το δεξί του χέρι, έκοψε με τη λεπίδα τα δάκτυλά του. Κατόπιν έπεσε από το άλογο του και όλοι οι παριστάμενοι τον πήγαν στο στρατόπεδο για παροχή ιατρικής βοήθειας...».¹⁶ Σύμφωνα με την αναφορά του Μαρκελλίνου, ο αυτοκράτορας κτυπήθηκε από ακόντιο ιππεία με φορά από αριστερά και άνω προς τα δεξιά και κάτω, το οποίο τραυμάτισε το δεξί χέρι, διαπέρασε τα πλευρά, έτρωσε τον κατώτερο λοβό του ήπατος και διέταμε τα υποκείμενα έντερα και «...κόπρος τις επηκολούθησε συνεπισπωμένη τω αίματι...».^{11,14,16} Ο αυτοκράτορας ήταν ευάλωτος στη μάχη λόγω του γεγονότος ότι πολεμούσε χωρίς τον θώρακά του, τον οποίον αφαίρεσε εξ αιτίας της ζέστης που επικρατούσε «...έτυχε δε διά βάρος και την εκ του ηλίου φλόγωσιν – θέρους γαρ ην ώρα – το θώρακα εκδυσάμενος, εν μέσοις ουν τοις πολεμίοις γενόμενος, δόρατι βάλλεται κατά της πλευράς...».¹⁸ Μετά τη μεταφορά του στη σκηνή, και αφού του παρασχέθηκε η ανάλογη ιατρική φροντίδα από τον Ορειβάσιο και ανέκτησε τις δυνάμεις του, αργά το

βράδου της ίδιας ημέρας «...*quibus ideo iam silentibus, ipse cum Maximo et Prisco philosophis super animorum sublimitate perplexius disputans, hiante latius suffossi lateris vulnere, et spiritum tumore cohibente venarum, epota gelida aqua quam petiit, medio noctis horror, vita facilius est absolutes...*»,¹⁶ ο αυτοκράτορας έλαβε μέρος σε φιλοσοφική συζήτηση για την ευγένεια της ψυχής μαζί με τους φιλοσόφους Μάξιμο και Πρίσκο. Κατά τη διάρκεια αυτής υπήρξε ρήξη του τραύματος, μειώθηκε η αναπνευστική συχνότητα και αφού ζήτησε και ήπια κρύο νερό, απεβίωσε.

Διαφορετικό όργανο τραυματισμού αναφέρει ο Ζώσιμος, που υποστηρίζει ότι ο αυτοκράτορας επλήγη από ξίφος «...*επιών τους ταξίαρχους και λοχαγούς, αναμειγμένοι δε τω πλήθει, πλήττεται ξίφει παρ' αυτήν της μάχης την ακμήν, και επιτεθείς ασπίδι φοράδην επί την σκηνήν άγεται, μέχρι τε νυκτός μέσης αρκέσας απέθανεν...*»¹⁹ και πέθανε το ίδιο βράδυ.

4. Η ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΔΟΧΗ ΤΟΥ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Κάποιοι από τους ιστορικούς προσπαθούν να δώσουν μια χριστιανική οπτική στον τρόπο του τραυματισμού και του θανάτου του Ιουλιανού, παρουσιάζοντας το γεγονός ως *θεία δίκη* έναντι του εθνικού αυτοκράτορα που προσπάθησε να επαναφέρει την ειδωλολατρία και να αποχριστιανοποιήσει την αυτοκρατορία,¹⁷ γι' αυτό και παραθέτουν διάφορες θαυματουργικές εκδοχές για το γεγονός.

Σύμφωνα με μια από αυτές, ο Μέγας Βασίλειος, επίσκοπος Καισαρείας και Καππαδοκίας, είδε σε όραμα τον Χριστό ένθρονο, ο οποίος κάλεσε τον άγιο Μερκούριο να φονεύσει τον Ιουλιανό «...*είδεν εν οράματι τους ουρανούς ηνεωγμένους και τον σωτήρα Χριστόν επί θρόνου καθήμενον και ειπόντα κραυγή, Μερκούριε, απελθών φόνευσον Ιουλιανόν τον Βασιλέα των κατά των χριστιανών...* Ο άγιος Μερκούριος υπάκουσε και «...*ακούσας την κέλευσιν αφανής εγένετο...*, εκτέλεσε την εντολή που του δόθηκε «...*έμπροσθεν του Κυρίου έκραξεν, Ιουλιανός ο Βασιλεύς σφαγείς απέθανεν, ως εκελεύσας Κύριε...* Ο Βασίλειος αφηγήθηκε το όραμα στους κληρικούς και τούς είπε ότι ο Ιουλιανός πληγώθηκε και πεθαίνει αυτή τη νύκτα, «...*εσφάγη Ιουλιανός ο Βασιλεύς και τελευτά εν τη νυκτί ταύτη...*»²⁰ Ο άγιος Μερκούριος ως εκτελεστής του Ιουλιανού αναφέρεται και σε άλλες παραλλαγές της αφήγησης.⁴ Άγιοι και προφήτες εμπλέκονται στη θεϊκή εκτέλεση του αυτοκράτορα μέσω οραμάτων, τα οποία είναι καταγεγραμμένα από τους ιστορικούς. Ο Σωζομένος μεταφέρει τη μαρτυρία ενός φίλου και συνταξιδιώτη του Ιουλιανού, ο οποίος όταν κοιμήθηκε μέσα σε μια εκκλησία για να προφυλαχθεί, είδε σε όραμα σύναξη αποστόλων και προφητών, οι οποίοι παραπονούνταν για τα πλήγματα

που είχε καταφέρει ο Ιουλιανός στη χριστιανική εκκλησία και ότι έπρεπε να βρεθεί κάποια λύση γι' αυτό. Μετά από μακρά σύσκεψη, δύο από αυτούς προθυμοποιήθηκαν να του αφαιρέσουν την αυτοκρατορική εξουσία και έφυγαν από τη συγκέντρωση. Πάντοτε και σύμφωνα με το όραμα επέστρεψαν και ανακοίνωσαν στους υπολοίπους ότι ο Ιουλιανός πέθανε «...*έν τινι χωρίω καταλύσαι τής λεωφόρου και άπορία οικήματος έν τη ένθάδε εκκλησία καθευδήσαι, και ύπαρ ή όναρ ιδείν, ως είς ταυτόν συνελθόντες πολλοί τών άποστόλων και προφητών άπωδύροντο τήν είς τās εκκλησίας του κρατούντος ύβριν και ό,τι χρή ποιείν έβουλεύοντο. Επί πολυ δέ περι τούτου διαλογιζομένων και ώσπερ διαπορουμένων άναστάντες έκ μέσων δύο θαρρείν τοίς άλλοις παρεκελεύσαντο και ως επί καθαιρέσει τής Ιουλιανού άρχής όρμώντες σπουδη τόν σύλλογον κατέλιπον· ό δέ άνθρωπος, ός τών παραδόξων τούτων ένεγόνει θεατής, τής μέν όδοιπορίας ώλιγώρει λοιπόν· όρρωδών δέ πή άρα τό τέλος έκβήσεται τής τοιαύτης όψεως, πάλιν ένθάδε καθεύδων τόν αυτόν ιδείν σύλλογον έξαπίνης τε ως άπό όδοϋ είσεληλυθότας, οί τή προτεραία νυκτί έπεστράτευσαν Ιουλιανώ, και άναγγείλαι τοίς άλλοις άνηρησθαι τούτον...*»^{21,22}

Ο εκκλησιαστικός συγγραφέας Σωκράτης Σχολαστικός, ο οποίος διασώζει αρκετές πληροφορίες για τον Ιουλιανό,²³ μεταφέρει τη μαρτυρία του Κάλλιστου, αυτόπτη μάρτυρα του γεγονότος, ότι ο αυτοκράτορας κτυπήθηκε από δαίμονα «...*τον τότε πόλεμον διηγούμενος υπό δαίμονος βληθέντα τελευτήσαι φησίν...*»,³ αμφισβητώντας όμως παράλληλα την εν λόγω εκδοχή ότι ενδέχεται να είναι και έτσι, μπορεί και όχι «...*όπερ τυχόν μεν ως ποιητής έπλασε, τυχόν δε και ούτως έχει...*»^{3,4} αποδίδοντάς την σε ποιητική αδειά. Ο Λιβάνιος επίσης υιοθετεί την εκδοχή του δαίμονα «...*χορός φθονερών αφείλετο δαιμόνων...* σκοτώθηκε από πλήθος φθονερών δαιμόνων...»⁴

Υποβλητικές περιγραφές με υπόνοια της θείας τιμωρίας έναντι του αποστάτη αυτοκράτορα καταγράφονται και από άλλους ιστορικούς, προσαρμοσμένες περισσότερο στα χριστιανικά συναισθήματα έναντι του εχθρού της εκκλησίας.¹¹ Κάποιες από αυτές τις περιγραφές μετατρέπουν μια σκηνή μάχης, με τη σκόνη, την κλαγγή των όπλων και τον αέρα που φυσούσε,¹⁶ «...*έξαπίνης βίαιος άνακινήθεις άνεμος τόν ούρανόν και τόν ήλιον τοίς νέφεσιν έκάλυψεν, τώ δέ άέρι τήν κόνιν άνέμιξε· σκότους δέ και πολλής άχλύς ούσης παραδραμών τις ίππεύς φέρει επί τόν βασιλέα τó δόρυ και παίει καιρίαν, και του ίππου καταβαλών όστις ήν άπήλθε...*»²¹ σε θεϊκή παρέμβαση για την τιμωρία του Ιουλιανού «...*λέγεται δε ότι σφοδρού τότε πνεύσαντος πνεύματος αχλός βαθεία του αέρος του εκεί κατεσκεδάστο, τα γαρ πλήθη των στρατευμέτων πολύν εκίνουν κονιορτόν ως μήδε γινώσκειν ούθ' όποι εισίν ούθ' ότι πράττοιεν, άδηλον δε είναι όθεν η αυτόν πλήξασα αιχμή κατ' εκείνου εβέβλητο, είθ' υπό πολεμίου είθ' υπό τινός αυτού είτ'*

εκ θειοτέρας δυνάμεως, άδεται γαρ και ταύτα...».¹⁸ Παρόμοια αναφορά κάνει και ο Εφραίμ, αναγγέλλοντας την ουράνια παρέμβαση «...ή χειρός άλλης πανσθενούς ουρανόθεν...»,²⁴ ενώ ο Μιχαήλ Γλυκάς προχωρά ακόμη περισσότερο, συσχετίζοντας την ταφή του με τον μεγάλο σεισμό του 363 μ.Χ., που σύμφωνα με τον χρονογράφο «...μηδέ τω τάφω προσλαμβάνεσθαι αυτόν, αλλ' υπό της σεισθείσης δι' αυτόν γης αποσειεσθαι τε και αναβράζεσθαι, προοίμιον οίμαι, της εκείθεν κολάσεως, πολλά γαρ μιανρά ποιήσας, ωσει ετών λ' τελευτά...»^{25,26} προδικάζει την κατάταξή του στην κόλαση.¹¹

Όλοι οι χρονικογράφοι συμφωνούν με τον τρόπο τραυματισμού και θανάτου του Ιουλιανού, αντιγράφοντας πολλές φορές τις μαρτυρίες ο ένας του άλλου.^{14,15,17,20} Επίσης, όλοι αναφέρουν μια τελετουργική κίνηση του αυτοκράτορα αμέσως μετά τον τραυματισμό του. Μόλις ματώθηκαν τα χέρια του από το τραύμα, ο Ιουλιανός γύρισε προς τον ήλιο και ράντισε το αίμα του,²¹ φωνάζοντας *κορέσθητι*... «...Αλλ' ο γε δειλαιοσ Ιουλιανός του τραύματος ταισ χερσίν υποδεχόμενος το αίμα προς τον ήλιον απερραίψεν, διαρρήδην προς αυτόν λέγων "κορέσθητι"...».¹⁴ Άλλοι συγγραφείς προσδίδουν μια χριστιανική οπτική στη συγκεκριμένη περιγραφή, τονίζοντας ότι διαισθανόμενος το τέλος του αναγνώρισε και αποδέχθηκε την κυριαρχία του Χριστού «...ο δε σκότους και μανίας πλησθείς δεξάμενος τη χειρί το ίδιον αίμα και εις τον αέρα ράνας προς την εκπνοή γενόμενος, ανέκραξεν λέγων "νενίκηκας Χριστέ, χορτάσθητι Γαλιλαίε"...»¹⁵ «...και τη χειρί του αίματος λαβόμενος έρραινεν εις τον αέραν λέγων: νενίκηκας Χριστέ, κορέσθητι Ναζωραίε...»¹⁰ «...εκ του καταρρέοντος του τραύματος αίματος κοίλη δεξάμενον τη χειρί και του αέρος τούτο κατασκεδάσαντα ειπείν: κορέσθητι Ναζωραίε...».¹⁸

Το φθινόπωρο του 363 μ.Χ. η σορός του μεταφέρθηκε στην Ταρσό της Κιλικίας όπου έγινε και η ταφή του.² Ο αυτοκράτορας Ιοβιανός (331–17.2.364), ο οποίος τον διαδέχθηκε (363–364), έγραψε στον τάφο του: «Στάθηκε καλός Βασιλιάς και ικανός πολεμιστής». «...Αμφότερον βασιλεύς τ' αγαθός, κρατερός τ' αιχμητής...».¹⁸ Αργότερα, έγινε ανακομιδή των λειψάνων του στην Κωνσταντινούπολη.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τους ιστορικούς, ο Ιουλιανός πέθανε λόγω του τραυματισμού του στο πεδίο της μάχης κατά την περσική εκστρατεία. Ο αυτοκράτορας τραυματίστηκε βαρύτατα από ακόντιο ιππέα στη δεξιά του σώματός του, το οποίο διαπέρασε τα πλευρά, έτρωσε τον κατώτερο λοβό του ήπατος και διέταμε τα υποκείμενα έντερα. Οι ιατρικές φροντίδες που τού παρείχε ο διάσημος ιατρός και φίλος του, ο Ορειβάσιος, αν και δεν αναφέρονται στις πρωτότυπες πηγές, δεν στάθηκαν ικανές να τον διατηρήσουν στη ζωή. Λόγω της προσωπικότητας και των ιδεών του, περί αναβίωσης της εθνικής θρησκείας, κατέστη άτομο μισητό στον χριστιανικό κόσμο. Πιθανότατα, αυτός να είναι και ο λόγος που οι ιστορικοί της εποχής αναφέρουν διάφορες θαυματουργικές παρεμβάσεις για τον αφανισμό του Παρβαθή αυτοκράτορα, με τη μορφή της θείας δίκης ή της ουράνιας επέμβασης για τον διώκτη του Χριστιανισμού. Οι εν λόγω παρεμβάσεις παρουσιάζονται από τους ιστορικούς με τέτοιο τρόπο ώστε να ικανοποιηθεί το χριστιανικό συναίσθημα και να επικυρωθεί η κυριαρχία του Ιησού με τα λόγια που φέρεται να είπε ο πληγωμένος Ιουλιανός «... νενίκηκας Χριστέ, κορέσθητι Ναζωραίε...».

ABSTRACT

The emperor Julian's fatal wound and its miraculous interpretation

N. STAVRAKAKIS

Laboratory of Pulmonary Function, Department of Pulmonology, "Venizelio-Panania" General Hospital of Heraklion, Heraklion, Crete,

Archives of Hellenic Medicine 2016, 33(2):258–262

Julian (331–363 AD), the Roman emperor also known as Julian the Apostate because of his desire to revive traditional Roman religious practices at the cost of Christianity, was mortally wounded in battle against the Persians and died on 26 June 363 AD. According to contemporary sources, the emperor sustained a wound in a skirmish with Persian cavalry from a spear that pierced the lower lobe of his liver, the peritoneum and the intestines, and feces were found in his wound. Julian was carried in an unconscious state on his shield to his tent by his guards, where he was treated by his personal physician Orivasius. Some chroniclers report that the emperor died on the third day after being wounded, but most record that he died during the night following his injury. The wound was not immediately fatal, but Julian regained consciousness and took part in a philosophical discussion about the immortality of the soul, dur-

ing which a hemorrhage occurred and the emperor died. Christian historians consider his death to be due to divine power in terms of divine justice. They refer to visions and visitations by prophets, and even confer supernatural dimensions on natural events in order to emphasize the instance of divine intervention to punish Julian the Apostate.

Key words: Byzantine emperors, Byzantine medicine, Julian

Βιβλιογραφία

- GILLIARD F. The birth date of Julian the Apostate. *California Studies in Classical Antiquity* 1971, 4:147–151
- ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ. *Ιστορία του ελληνικού έθνους*. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1980, Ζ:51–67
- ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ. Εκκλησιαστική Ιστορία. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:67, 374
- ΒΑΥΝΕΣ ΝΗ. The death of Julian the Apostate in a Christian Legend. *J Roman Stud* 1937, 27:22–29
- ΤΣΕΝΤΟΣ ΙΚ. *Ιουλιανός ο παραβάτης: Παραβάτης του Χριστιανισμού, παραβάτης του Ελληνισμού*. Εκδόσεις Τήνος, Αθήνα, 2004:17–29
- ΚΑΤΩΠΟΔΗ Ι. Η αντιειδωλοατρική πολιτική των Βυζαντινών αυτοκρατόρων από το Μέγα Κωνσταντίνο έως το Μαυρίκιο (306–602). Μεταπτυχιακή διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη, 2010
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ. Λόγος Δ'. Κατά Ιουλιανού Σηλητευτικός Α'. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:35, 576–580
- ΣΚΟΝΤΖΟΣ ΑΚ. Η ψυχοπαθολογία του Ιουλιανού του Παραβάτη. *Διάλογος* 2000, 22:35–38
- ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ. Μαρτύριον του Αγίου Αρτεμίου. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:96, 1284
- ΚΕΝΔΡΗΝΟΣ Γ. Σύνοψις Ιστοριών. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:121, 580
- ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Ι. Νοσήματα βυζαντινών αυτοκρατόρων. Διδακτορική διατριβή. Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα, 1990:24–35
- ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Προς τα του εν αθέου Ιουλιανού. Λόγος Δ'. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:76, 696D–701B
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. Εις τον μακάριον Βάβυλαν και κατά Ιουλιανού και προς Έλληνας. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:50, 533–535
- ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΟΣ. Εκκλησιαστική Ιστορία. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:65, 553
- ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ. Εκκλησιαστική Ιστορία. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:146, I, λδ', 549
- AMMIANUS MARCELLINUS. *Ammiani Marcellini rerum gestarum libri qui supersunt. Volumes I–III*. Translation: Rolfe JC. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; William Heinemann Ltd, London, 1982, XXV:3, 543
- ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ ΧΡΟΝΙΚΟΝ. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:92, 139–140
- ΖΩΝΑΡΑΣ Ι. *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*. Bekker, Bonn, 1838:67–68
- ΖΩΣΙΜΟΣ. *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*. Bekker, Bonn, 1838:134
- ΜΑΛΛΑΑΣ Ι. *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*. Bekker, Bonn, 1838:332–334
- ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ. Εκκλησιαστική Ιστορία. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:67, VI, 2
- ROGACZEWSKI B. Killing Julian: The death of an Emperor and the religious history of the later Roman Empire. Theses and Dissertations. University of Wisconsin-Milwaukee, USA, 2014
- BUCK D. Socrates Scholasticus on Julian the Apostate. *Byzantion* 2003, 73:301–318
- ΕΦΡΑΙΜ. *Εφραίμ του Αινίου χρονογραφία*. Τόμοι Α–Β. Μετάφραση: Λαμψίδης Ο. Κέντρο Εκδόσεων Έργων Ελλήνων Συγγραφέων, Αθήνα, 1985
- ΓΛΥΚΑΣ Μ. *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*. Bekker, Bonn, 1838:471–472
- ΓΛΥΚΑΣ Μ. Περί της βασιλείας του Ιουλιανού του παραβάτου και περί της αναιρέσεως αυτού. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:158, 477

Corresponding author:

N. Stavrakakis, P.O. Box 621, GR-715 00 Kokkini Hani, Heraklion, Crete, Greece
e-mail: nstavrakakis@hotmail.com